

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1968 ч. август 18 | ВОСКРЕСЕНЬЕ | № 194 (7037) | Өртөз 2 көп.

ЛЕНИННИН АДЫ-БИЛЕ

„Правданың“ мурнуку чүүлү

В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнүнден бээр 100 чыл онга белеткел улам-на калбарып турар. оң ады-биле болгаш өрөдүм-биле чээрби чүс чылдың эң-не шыгалзай-гай революшчу болуушунуң, кижик төрө-ленинниң төөгүзүндө чаа үе-чада холбаш-тан.

Ол өндүр болгаш чырыткылыг хүнге ут-куштур белеткелди чорутушкан, Ильяиче кызыгаар чок ынаан болгаш хүндүткелди, Ленинниң хөзүңгө, коммунисттер тургу-зуушунуң Ленинниң чыгыны шугумунга чыгылыш чок шыңчызын бистин партия болгаш чоңуусу-илерге туралар. «Вла-димир Ильич Ленинниң төртүтүнгөн хүнү-нден бээр 100 чылдың белеткел дугайында» СЭКП Топ Комитетиниң човта чаа парлал үндүргөн доктаалында чогуу-на ол ханы бодалар болгаш чүткүлдөр сиңик-кен. Ажылчыларын, тарзачыларын, интеллигенттерин, совет чуртун ула-стурун хой националдыг бүгү аг-буленинниң хүн бүрү амырларга болгаш күш-ажылы өң-биле чырыттыган. Революшчу бо-далдың болгаш революшчу ажил-чору-дуганың мөңгөдө даяр үндүзүн — ле-нинниң идеяларын болгаш чагылардан, ле-нинизмден — коммунисттер интиледди тургузары дээр чедикширин демисеми-ринге күштерин болгаш соруң киришкел-тин партия биле чон сиңирип ап туралар.

«Ленинниң эдерин, оң бодунуң амыр-ларын бергени херек дээр эрес-мадырлыг демисемири шыкша, оон бедик болгаш чаа-гай чүүл чок». СЭКП ТН-ның доктаалында кижиниң угаанынга сиңип килер бо сест-терин бөгүн коммунисттер, бүгү совет ки-шилер чоргалар-биле каттап ап туралар. «Ленинниң бую-биле чурттаар, ажилдаар болгаш тилээр, Ленинниң ады-биле!» — деп, Советтер чуртунуң дегенеринге не-кээде дыңчалып келген болгаш ан онза күштүү-биле амырлар турар лезүн ол-дур. Ында даяр, тодаргай-биле сиңиккен чү-вө чүл дээр бодунуң Ленинниң коммунисттер партияның уауртууга-биле СЭКП-ниң XXIII съездинин болгаш ТН-ның Плену-мунуң ажилдап кылган интиледди бедиринче, ажилчы чоннарның амырларын мате-риалдыг болгаш культурул дегенелин бедиринче, совет интиледди мораль-поли-тиктиг чаңгыс экен улам оңай бышыла-рынча улаңган политиктиг, экономиктиг болгаш организастыг хемчеглерин ботан-дырп турарының улуг көдүрүшүнүкү болуп турар.

Амгы үеде партия организастыгы В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнүнден бээр 100 чыл онга белеткел дугайында СЭКП ТН-ның шийтпирин барымдаалаш, поли-тиктиг база организастыг ажилдарың то-даргай сорулгаларын чугалажып көрүп туралар. Партияның Москва хоорай коми-теди ол дугайында туснай пленум кылгаш, алдарлыг байырлардың чоңушалааны-биле холбаштыр алып эң чугула практиктиг хем-чеглерни тодараткан. Партияның чамдыг обкомнарның ыңдыг пленумнары улуг сору-ку киришкениниң болгаш ажил-херекниң өзүнүң байдалында эртингезин.

Республика, край, область, округ, хоорай, район бүрүзүңгө, бугурулгө, совхоз болгаш колхоз, шерик мектептер болгаш көрөблөр бүрүзүңгө эң чоңку үеде ол алдарлыг хүнге белеткелди тодаргай план-нарын ажилдап кылар апар. Аңаа Улуг Октябрының 50 чыл онга белеткелди бай-лак дуржулгазын амырлар чугула.

Хей-хей бугурулгелер коллективтериниң инициатива-биле ол улуг байырларды төлөтпүт утунуру дээр, беш чылдың онналгаларын хуусаа бетинде күөсүдери дээр социалисттер чарыш калбарган. Чарыштын чорудулузында кайгамчыктыг патриотчу эгелешкинер төртүтүп тур-рар. «Правдага» дыңнатканы шыкша, сөөл-гү хүннерде Ленинградтың, Ильяичиниң төртүтүнгөн чери — Ульяновск областыг бол-гаш өскө-даа хоорайларын база област-рын ажилчы чоннары чаа, улам бедиктен хүлээлгелери алгылаш. Ында болза чо-нуң Ленинге ынаа, оң чагыларын ботан-дырары дээр демиселге массаның бедик

идеяларын чырыткылаңкан илереп турар. Ажылчы чоңуң өспүшан турар чогаалды-чы инициативаның байыры чедирби-шаан, В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнү-нден бээр чүс чыл онга демдегленин эң эки аргазы — ажил-агы болгаш культу-ра тургузуушунуң планнарын боттандыра-рынча кичээлгенин мөөңүзүр болуп деп, СЭКП ТН энзалап демдеглээн.

Төөгүлүг болуушунга белеткел болза партияның болгаш чоңуң идеялыг амыр-ларын чаа көдүрүшүнүкү хайныкты-рып, пропаганда болгаш масса-политиктиг ажил-чорудулганы улам ыңай калбарты-рып холбаштып турар. Оң улаанышкыны болгаш сорулгаларын СЭКП ТН-ның докта-алында ылашылалды-биле тодаргайлаан. Топ Комитетиниң демдегеп турары болза: «Ленинниң улуг чагыларын амырларга боттандырып дээр партияның, бүгү совет улустуң демиселин бүгү тала-биле көрү-зери, революшчу чарыткыларга марксизм-ленинизмниң умур-дузанын, улуг бодалы, революшчу, коммунисттер партияның болгаш ажилчы-тарзачының делегейде бир ду-гаар социалисттер күрөңүзүнүн үндөйлө-чүзү, делегейниң коммунисттер болгаш ажилчы шимчээшкениниң баштыкчызы болуп В. И. Ленинниң төөгүлүг ролон ха-нызы-биле илередери, бистин чуртга со-циализмни болгаш коммунизмни тургу-зарыңа, делегейниң революшчу шимчээшкени-ниң хөгжүлдүзүңгө болгаш бижыгарыңа марксизм-ленинниң өрөдүгүнүң умур-ду-зын тайылбырлаары политиктиг бүгү ажилдың көп утказы ол болуп деп санап тур».

Ленинниң чагыларга болгаш коммунисттер бугурулгид чорукна шыңчы болурун, ка-питализм-биле, буржуаз идеология-биле эп-те чок болурун угаан-бодалыңа совет кижилерин кижиздери, чоңуң хей-ниги-ти болгаш күш-ажылы идеяларын улам ыңай хөгжүдери, патриотизмге болгаш ин-тернационализмге кижиздери, Төрзөн чурт-туң экономиктиг болгаш мангалал күчүзүн бүгү хемчеглер-биле бижылаары — бөгүн политиктиг ажилдың көп сорулгалары бо-лур. Оң бедик шыңарлыг, боттут болу-ру хандырар талаар, массага идеялыг салдар чедирериниң хөдирлерин моон соң-гаар-даа чүткүлдүү-биле сайзыралды-дар, пропагандачы ажил-чорудулга ки-ришкени эң дээр күштерин хаара тууар херек.

Коммунизмниң тийлөгези дээр демисел-ге идея талазы-биле күчүлүг чөпсө — марксизм-ленинизмниң теориязын чога-дыкчы хөгжүдери партия бодунуң эң чу-гула хүлээлгези кылдыр көрүп турар. Бүгү коммунисттериниң марксизм-ленинниң өрөдүлгезиниң идея талазы-биле Ленинниң улуг салгалды партия кижигүүн эвес кал-бак массаларың ханы өрөдүлгенин дуга-йында сөгүш салышкынын партия ор-ганизациялары күштелдирер умурлуг. Маңаа баштайгы баям болза партия чырыдыш-кынының системизинде чаа өрөдүлгө чы-лыңа белеткелди үлгерип доозары болуп.

Идеологтур фронтунуң бүгү отрядтары-ны болгаш албан черлериниң мурнунда, эртемниң, чечен чогаалдың болгаш уран чүтүлүг ажилдарының, парлагга, ра-дио болгаш телевидение амырларынча мурнунда улуг сорулгалар туруп ту-рар. Советтериниң, профсоюзлардык ле-нинниң комсомолдун кылдыр амылы база улуг.

Ленинниң ады, оң чырыткылыг өвүр-хө-ри, ажилдын алгымың хөзүңгө, револю-цияны болгаш коммунизмни хөзүңгө оң берген бүгү амырлар чаа делегейниң тургузуучуларыңа соруң киришкел үлгөр болуп берген.

Улуг, бичээ Ленин шыкша, Угаан чырык, мерген иштээр: От-көс-биле шыгылган изан Оортан бедик үлүөсчө чоң.

Ленинниң чагыларынча шыңчы совет кижилер боттарының бүгү күжүн марксизм-ленинизмниң идеяларын тийлөгези-ниң хөзүңгө берип, коммунисттер партия-ны долгадыр улам сырый каттыжып ту-рарлар.

АЖААЛДАНЫН БАШТАЙГЫ ХҮННЕРИ

(Ховудан репортаж)

Тайга станциязының ары та-лазының бедик артыңга үнө бээр-ле, Бий-Хем районунд механизаторлары, тарзачыла-ры улуг кампания — дүжүт ажаалдазы дээр сагыш дүвү-рээр үе келген-дир дээр ил-ден. Районунд ажил-агыларын-ның карак келер өрөдө-ле та-раа шөлдери ак-ой, алдын-сар-гак апарылаан көстүп чыга-лар.

«Искра» колхозтун тарзачы шөлдери база-ла ынаа Кол-хоз төвүнүң келээзинде, Ленин-када № 3 бригаданың дараа-лашкак делег ховуларында бо чылдың тарылазы колдуула четип бижып келген Колхоз-тун механизаторларының бол-гаш тарзачыларының чакы-ажылдарга, чыгы ажаалдага чүткүлдүг ажилын түнелгел-де, бо кай-халыктың берге чыгып билин, кол-кол тарыга шөлдериңде бага эвес дүжүт өзүп үлүп келген. Артың бо чылдың гектардан ортума-биле 7 центнер хер тарзын ажаал ап болурунун аргазы бар.

Артың дүжүт ажаал алыш-кыныңа кирген. Бо ажил кол-хозтун Ленинкада № 3 бри-гаданың эгелзэн. Бо чылдың чаа дүжүт дээр демиселче ийи эвөө 7 комбайнны кир-ген. Ажаалдааның баштайгы хүннеринде мурнай башкан арбай болгаш сула культура-рын тавычалай кестирип турар. Ийи хүнүн дүжүзүңа 110 гектар арбайны, 90 ажит гектар сулагы механизаторлар та-валып кестирген. Амгызында кезип эгелзэн арбайның бол-гаш сулагың үнүжү хирелг болзажок, оларын айттып ажаар деп шийттирлэни чөп-түт, чүте дээр колхозтун өскө шөлдериңде тарзачы культу-рамың эңи үнүжүг уякосторы бээр-ла арбай болгаш сула та-раан бо шөлдериң тарзачыны бижыдып шокар, бир эвес ма-наар болза, баштайгы бижык-нары токтуп кал болур.

Ажаалдын бодуңга кезер арга-биле чорудуп турар. Кол-хозтун хоочун механизатору Сентин Диртык-оолдун эвөө-нүңдэ 4 комбайн ажилдап ту-рар. Олар дээр артыңды хоочун болгаш мурнакы ме-ханизаторлары Байкара Даваа, Владимир Шивов, Борбак-оол Дамбиев олар-дыр. Ол-ла уяк-остка ийги эвөө 3 комбайн-ны ажилдап турар. Оларын башкарышкылары Эрес-оол Се-лип, Владимир Байкалов, Вла-димир Бывок база-ла чүткүл-дүг ажилдап турарлар.

Кезилдеп эртериниң 7 ша-ката эгелзэн. Кезикениң 11 шакаа чедир, барык-ла пырык үени бүрүн ажилдашылаан, чо-рудуп турар. Тарааның сыы чавыс болзажок, аңаа чидирг болдуруш дээр механизатор-лар хымчылгып ажилдап, ча-выс сыттып тарзачы хөзүңгө таарыштырган чүдүлөр-биле комбайнны дегилзэн. Ын-чангаш кестиген шөлдери ооргалар болгаш мажак эвөө болуп турар. Ынчаа-даа чак-сы хоуу ажилдарының үени-де күсүк ажаал алышкы дү-гайы чедир бодалааның

журмула, тарыла шөлдери-ге кагамың кызы-буру демир-дес аймаа база оңгар-чооталар-ның кезер чыдып калганын-дап, оларын оор дээр ком-байнлер ооргаларын арты-рып кээр ужура таваржып ту-рар. Бо дээр тарааның үнү-шүдү хирелг чылда аңаа улуг чидиргелерин болдуру болуп чылгаала-дыр. Ынча-гаш артыңды баштаар чери, агрономнары, бригаданы ынаа чүдүлгөн дээр чылазыры-ның темчеглерин алып ужу-рут.

Көжөр-Хөл чанының хоула-рында бо хүннерде комбайн-нын дааш-шимзени «Искра» колхозта чугула кампания — дүжүт ажаал алышкынының эгелзени медалы берген. Баштайгы ийи хүнүн дүжү-зүңа комбайнлар үрелзэн болгаш доктаашкан чо-ма ажилдап турар. Комбайн-лерин түштөк болгаш кезе-ки чөмүн ажилдап турган че-ринең демисел эккен берге турар. Ол чугула ажилды бот-галла партия организасты-нын секретари Сентин Са-рыбгайова. Диртык-оол болу-нуң хоулаңа алган. Амыр-чөм хандырлазы экен.

— Баштайгы кезип эгел-зэ-де ийи кондауус. Амгы-зында үрелзешкени чок ажил-дал тур бир. Эвөөлөр кезип турар болганда ол, бо кижик мурнап азы социал тур деп чугалаалары берге-дир. Док-таашкын чок, шуушкан арга-биле чоруп тур бир. Эки эгел-зэ-де ийи кондауус. Моон сонгаар улам-ла кылар бир — деп, ийи Сентин Диртык-оол чугалааш, — че ооздар, база катан кез-ип кириттештир — деп, кезе-ки чөмүн чиген сөүлзүң, өөрүн соруң кирип чугалады. Ынчангаш олар кезилдеке ки-рип турар бо чүтүктү С. Феок-листова тирттирган. Хажызын-ла колхозтун хоочун механиза-тору Сентин Диртык-оол.

С. ЧИГИТ,
«Шының» тускай корреспон-дентиз.

Малга четчир чөмниг болуп дээр

Бай-Тайга районун кол-хозтун совхоз, колхозтарга шөфтөп, улуг үдүлери бү-дүрүп келген. Коллектив «Тезис» совхозтун Кызыл-Даг салбырын ситенчилерине дузалажып шийттирлээш, 10 тонна ситенин белеткел берип хүлээлгөн.

Шөфтөшкениң районун бухталары аппаратының комсомолчулары О. Арбай-оол, М. Томир-оол, С. Семис-оол олар хол кадымын-биле ситен кесериниң хун норманын угу-тулду-де 130—150 хуу чедир күөсүлгө, социалисттер чарыш-тын тийлешкелери болганар.

Коллектив салбырын ситен-чилерине шөфтөшкенин сөө-лүңе салбырын база бир мурнакчы хойжуу Комбу Сап-дыжалгыч үш гектар чөм-ни ситенин база кезип бер-ген.

Районун аппаратында ажилдачыларын хой нуруу-ду комсомолчу-аппарат, олар хей-пийиниң ажилдарына идеялыг киржип, ыла-гыла шөфт ажилды организаста-рынга үлгөр-тижесте көр-гүзүп турар.

Улуг-Хем районун Жа-нов аттыг колхозунун төп суурунун чурттакчылары мал чөмнин белеткел эгелзери билик, каш катан шөфт ажилын организастааш, ситенчилерге улуг дузаны чедирген. Ав-густ тостан он ийи чедир 40 кижик шөфт чоруткан. 40 тон-на ситенин болуп сарааттаан.

Шөфттер ситенин болуп са-рааттаарында аңаа хол ка-дымын-биле алды гектар чө-мни ситенин кезип, улуг кур-гачын тургаш, сарааттаан. Шөфт колхозта партия ор-ганизастык секретари О. Дүмбүү баштап организаста-ан.

С. НАМЧАН.

Току районун ийи колхо-зунда мал чөмнин белеткел-тин байдалың болгаш ав-густтун баштайгы он хоуунунда «Совет Тыва» колхоз ситен белеткээр планын 54,7 хуу, ситостун 20 хуу, «Май 1» колхоз ситен планын 44,5 хуу, ситос ситен планын 43,9 хуу күөсүткен. Колхозтарда нитизин-биле он хонукта 749 тонна ситен сараатташтыган.

«Совет Тыва» колхозтун С. Магшига улурткан бригада-зы он хонукта 80 тонна ситен-ни кезип сарааттааш, брига-дар аразында социалист чарыштын тийлешкелери болган. СЭКП районунун болгаш рай-кукукомунун бригадалар аразы-нда шийтир Кызыл түтүн ол бригадалагы тысыртып хурап шийттирлээн. «Совет Тыва» колхозтун ситенчилери он хо-нука нитизин-биле 548 тон-на ситен кезип сарааттааш бир доктаалың.

Колхозтарын деискеэрле-ринде ситенин унужу эки болза-даа, мал чөмниг белет-келгенин чыдып ажаалдап турар.

Бистин республикамын агаар-бодуу, он чериниң кыры ужурунда берге, нарын айты-рыларын шийттирлэрин авиаторларга онаа турар. Ынчангаш ужуручулар, техниктер бот-тарының ажилыңа харысашканы, кижик бугу-туксай мергежилы бедиринге чүтүлдүг. Ха-рын ыңчангаш агаарга онза берге таварылаар хаа тургуштуу болгаш ужурудуңуң эки бай-далдарга эртери чаңчып болган. Мынчаар ажил-дарының эки үлгериң О. Хонунан дүжүлгө-м бидиктэн болуп. Ол дугайың аэропорттук ма-нидиниң политика талазы-биле оражачкыы Л. С. Макаров бугуңуң соулуда бижээн.

Пассажирлерин аргыжылгазын чугула те-ари бо берген угаан чүдүдүн ажилдачылары-нын мурнуңа чоңун негелзэн улуг. Самолет-чаа, ужулар мурнуңа маяаар портка, павильон-нага таарымчалыг байдалдарын тер бүтүдө тургузарын «Шының» бижикчилери негеп, ай-тырп салып турар. Чижээ, эрчинилер самолеттук маяаар павильон турарың чүтүлзүң, барың талакы чамдык районнарың чурттакчылары ол чөк-камыга даярктан-даа болза ажилды бээрн дилеп, ол талазы-биле дуза кадарып дилзөө чага-ларын бижип туралар. Бо чижектиг айтыртал-рыңа чөм-терде Совет органдар чоңга таарымчалы-ны шийттирлөп, авиаторларга дузалажып хү-лээлгезин.

Агаар транспорт Тывага моон сонгаар улам хөгжүп сайыраар. Чоокку чылдарда «АН-2-ниң» орунуга эптиг чымчак олууттары 12—14 кижик олуур самолеттар районнар аразында ужулар. Үш турбиналыг реактивте «ИК-40-ны» алып те-ырак эвес. Ол самолетта 620 километрин эр-тер, оон олуттары база көчүтү эптиг. Ол Кы-зыл-Чадана аразында 20-ле хире минута иш-тинде ужулар. Бо чылдың төңүрүзүңе Кызыл-га самолеттук маяаар чаа залды тулуп доозар.

В. И. Ленинни төртүтүнгөндөн бээр 100 чыл онга алдар болдурун, бүгү улустун со-циалисттер чарыгыңа киришкен, бистин ужу-дукчуларымыз алдарың байырлады бедик көр-гүлгүлөр-биле утуктуру чыгыңа чок.

Баштайгы дүжүттүн таразын күрүңгө

«Көк-Тей» совхоз — респу-бликада улуг ажил-агыларын бирээш. Совхозтун тарыла шөфтү чыл буру калбарып, он арбын дүжүт алдынып турар. Ажил-агының тарзачыларын бо чылын агаар-бодуштуң бай-далдары берге-даа тура, ба-гай эвес дүжүттү өстүрүп ал-гаштар.

Тараа культулары ажаал алдырыңче совхоз август 9-та кирген. Бо хүннерге чедир 200 ажит гектар чериниң та-разын аралап кестирген. Хоо-чун комбайнлер Сурияң, Казков, Васильев, Салмак, Да-нилов олар ажаал алышкы-нын аралап кестирер арга-биле чорудуп тургаш, үңдө 25—30 гектар чедир норманы күө-сөдип келгенер.

Ажыл-агы баштайгы дү-жүттүн таразын күрүңгө пыг-жамгырыңа ураын ургучу-леп турар. Сөөлү күннерге чедир совхоз 23 тонна тара-зын күрүңгө дужаган.

Хандагайты суурун ажил-чы, албан-аажыкчылары суб-бота, воскресенье хүннеринде «Коммунисттер орук», «Кызыл-тук» колхозтарын ситенчил-ринге шөфт-биле дузалажып ту-рарлар.

Төлөш Опар-оолга удурткан район төвүнүн агиткультбри-гадазы «Торгалыг» совхозтук Ак-Чыраа, Сарыг-Хөлде ситен-чи бригадаларында оңун про-граммныг көпчүлүк көргүсөш.

Агаар транспорт Тывага моон сонгаар улам хөгжүп сайыраар. Чоокку чылдарда «АН-2-ниң» орунуга эптиг чымчак олууттары 12—14 кижик олуур самолеттар районнар аразында ужулар. Үш турбиналыг реактивте «ИК-40-ны» алып те-ырак эвес. Ол самолетта 620 километрин эр-тер, оон олуттары база көчүтү эптиг. Ол Кы-зыл-Чадана аразында 20-ле хире минута иш-тинде ужулар. Бо чылдың төңүрүзүңе Кызыл-га самолеттук маяаар чаа залды тулуп доозар.

В. И. Ленинни төртүтүнгөндөн бээр 100 чыл онга алдар болдурун, бүгү улустун со-циалисттер чарыгыңа киришкен, бистин ужу-дукчуларымыз алдарың байырлады бедик көр-гүлгүлөр-биле утуктуру чыгыңа чок.

В. И. Ленинни төртүтүнгөндөн бээр 100 чыл онга алдар болдурун, бүгү улустун со-циалисттер чарыгыңа киришкен, бистин ужу-дукчуларымыз алдарың байырлады бедик көр-гүлгүлөр-биле утуктуру чыгыңа чок.

ЧАЛГЫННЫН КҮЖҮВҮС

аргыжылганың чүгө чаңгыс хевирин — авиатран-спортту ажилдап турар экономиктиг улуг район-нар, ажил-агылар бар. Ынчангаш бистин рес-публиканың амырларынның чарыкмас кезээ бо-лур берген транспорттук база бир хевирин — ужу-р чүдүлгүн ужу-дузаны улуг.

Ам безин ортукма сагалга сапаттар кижик-лер Тыва черин кырыңга аэроплан азы ужу-р-хеме чедип келгенин, ону суоруугаан, көрүскө-лөрүн магадашкынын утпаанар. Ужен-не кире-чылдар дүжүзүңа бистин республикага ужу-р чүл делем баям-биле шапкан хөгжөөн. «Шы-ның» чөмчүлүзү ам суур кыры-биле ужурун эртип чыдар самолетче кичээл-даа салбас, ону онаалап демдеглэриниң барымдазы чок, само-лет амырларда аңаа, кижиниң чачыккан чүтүл бо-луп кирген.

Красноярскиның авиаторларынның кесектерин бирээш болуп бистин авиаторларымын ажи-лын мактавас арга чок. Олар беш чылдың онаа-ла-ларын хуусаа бетинде күөсүдери талазы-биле социалисттер чарыкча чедикшиңиң киржиң. Красноярск аргелетиниң коллективтерин бо чылдың ийги кыргалыңа шыгалзган. Чедик-

кин ала-тайгаар чедип келбээ. Ону партия, ком-сомол, профсоюз организастыларын коллек-тивти мурнуңа салдыган сорулгаларын күөсү-дериңе бүгү күштү мобилизастаанын түнө-лиңде чедип алган.

Чижээ, бо чылдың мурнукузүңа бедаарга чүк-сөөргүлгелерин планы өскөп. Ол хирезинде эр-кен чеди айлар дүжүзүңа бараан, почта, пас-сажирлер чедиргелер сап-тун-даа, шынар-даа талазы-биле көүдүзүн болгаш кичээл. Сөөлү ге-де авиациянын дузанын чон калба-биле хөргө-леп, чаа-чаа маршруттары амырлар негеп кел-генер. Ажылчы чоңуң салыны өрөни көргөш, бо чылды Кызыл — Красноярск аразында бир рейсти негеш. Бай-Хаак, Хову-Асылын чурттак-чылары каш-ла минута иштинде республика на-йысылалы-биле дарылажып турар апаргал.

Пассажирлерин хандырарын, почта, чүк сөөр-түлгелерин шынарлыг кижилер дээр ужу-дукчулар аразында күш-аажылы организастык кичээлгө салып турар. Ужулар состав хүнде-ле бир рейсче барган турарын бо чылдың прак-тикал эгелзэн. Оон түнелдинде агаарже ужу-дукчилер дыштып, ажилыңа кичээлгелг болуп апаргал.

В. И. Ленинни төртүтүнгөндөн бээр 100 чыл онга алдар болдурун, бүгү улустун со-циалисттер чарыгыңа киришкен, бистин ужу-дукчуларымыз алдарың байырлады бедик көр-гүлгүлөр-биле утуктуру чыгыңа чок.

Устунде чурукта — СССР-ниң олимпийя шимиди команданың спортчуларының Мексикага болур XIX олимпийя оюнуларын кырыкжылдыгы парад хени. Алаанда чурукта — ол оюнуларга белетке кылып келер хел-түрү.

Монгуш ОЛЧЕИ-ООЛ.

КАРАКТАР

Чууунун ал сизээр болза, Чуу-даа тускый өңүр болур. Карактарын белгиле карал: Кара, саргым, ак-көк сүт аээр.

Аас дээрге чуулашкыч Ак-көк карак онзалганш. Ынакшыла ситини кирип, Ынакшыла чыдааган боор. Чоураага домейлешкыч Кара карак тускайлангаш, Кадым эрин уярадып, Сорулдаж малай бээр...

ЫНАКШЫЛ

Ынакшыла вектер өттүр Чеже чүк берингендеги? Бир, шулук — чогаал санай Чеже ууган конгараганш. Талдааган-даа белин шыкаш, Далайла-даа терек шыкаш. Эге болган төмүч турбаан. Эдел күштүгү мыкшыла-дыр! Өртөмөгө чагыш улаа Төрүттүгүн — аским-кежим, Олур тин чок мынакшылаан Тогу болган — чоргааралым. Күштүгү, терек мынакшылаан Кузелимин чүгөл алган, Чуртталганың хениг-даа бол,

Чурукчузу болуп чор мен.

„КУШ ТӨЛҮ КАЯ-ДАА УЖАР...“

Кижилерге жини кылдыр даш боттарынын шыкын болгаш күнүн харамнамаан кызымдарын саны хүн-бүрү өзүп, көүдөп турарында. Ли чоргаараланы олтурган. «Бүгү-ле чүвени кижиге, оон чагай чоруунга» деп лозун боттанып турар бо магадыл үеде чурттап, ажалдап чорууну сагып келген санында-ла. Линин бодалында оон бичикшиле чурттан эргелен аар-берге уе-ла бо-ла сагындырып келер. Шынал-ла. Ли-Ду-Ху туртпал эрткини 62 чыдарынын дургузуда калып орутуу эртпез дээр!

Шимен-дааштыг Бэжин хоорайнын ырак-кыдыг, дагы-мыгыр кулмчуларынын бирээзинге адын дарган чурттап чораш. Дарганын өт-бүлөсү канчалдыр чурттап, амыдырап чоранын оон өскүс ар-кан чаш олгу көрүп-даа көрбөс. Чүте дээрге оол чаш тур-да-ла ала-нези алуп калган. Бир-бир байлаарга өштенчел, чалчалаш чораш, өскүс оол он беш хар теле берген. Бир-ле катап оон дашаагызы оу кый деп алгаш чугаалаан:

Оон кыдым кирер бис, белеткеип ал!

Хөөкүнүң белеткеип чүгү боор, майтак идик, самалар дон еске эт-сези бар эвес. Оеке чалчалар-биле кай бай са-дыгынын бараан чүдүрген те-ведерини союдан басыпкан. Бай садыгы боду бир теве кырынга олурза олурар, чытса чыдар тускай чымык олурт-ну кылдыртпн алган, дүшө-лаа чок тамчытып уауу, чоруу олтурган. Элеинийг курут хоулар, караныг калдыр кыш-палдар орук дургаар олчуп ирпип, та чегеде чедир кы-лаштажып, чеже идик алап уш-тугун чүе, шынал-ла кыш-тын согууга доуу, чынын ижиге кагып чораш, моол чуртунга карип келгенер. Бай моолдар кылат садыгыны улут өөрүштү-биле уткуп ал-ганнар. Чалчалар ама-а бичи-лыш көр боор бис деп бола-лар. Мыналыда-ла оларын сагыжы дег чүе кайды боор. Сакзан бараанарындаан хой ажык-кочкалы ала-даа пек-пес, чижен садыгы ам улаштыр Урнхай чурту ки-рип, бараан саарар деп чарлык болган. Ли бая-ла дээрзинге бараан болуп чорупкан. Урн-хайга келген, Ли биеги ажы-лын үргүлчүлөп, байын аш-

чеми кылып, идик-хенин, удуур-чылар черин белеткеп, амыр-дыш чок чалчалап тур-гай. Оон бир болан кээрге, ол өн чеди хар чедип, шорту киж-и апарган болган. Ол сас-томак бибес-даа бол, чоон-чоон чаш-тарлыг тыва кыстары тоотал көрүп, олар-биле икнежип чу-лаажып турар апарган. Кыс-тарын интинден доор-кара карактарыг шоолаан кыс кылат оолга димий-биле чоок-шудан кээп, оу тыва еске өөредип турган. Амы-самал, чалы-томак бибес-даа бол, чыны назын чүну кыл-базы. Дээр кара ка-рактарыг тыва кыстын ынак-шымадыг көрүжүге алыткан оол дээр чанар оруун утту, өөрүнден астыгып тыдып кал-ган.

Чоон-Хемчик кожунунун Шени сумуунун чеди дугаар арбанын араттары чыгып келген, астыгып тыдып кал-ган кызат оол Ли-Ду-Ху ты-ва хамзаагында хулаап алып дугайын туталашканнар. Анаа киж-и буруу боттарынын са-нал-оанын берип турган. Оон бай, адызын илгеп бибес кижилер бая тургулаан. Узун

шырак амык эр олурган че-ринден «Киж чурту хини-ренчиг деп чүвени билбес амы-тан-дыр ийи» даш чаа-ла каттырган. Олурганнарнын ин-тинден кык баштыг ирей туруп келген: «Куш төлү киз-даа ужар, киж төлү киз-даа чо-руу, ажал дээрде кызыл төлүп ажыктырп, аравыска кылып алынысса ажырбас боор» даш, олурганнарны олуртуп көргөн. Оон узус ирей-нин чугазында каттыгып, Ли-Ду-Ху тыва хамзаагыны кы-лап хулаап алып дугайында шиттирин суму чагырганын, оон соода чылааче чоруудан, Чыны сөөдүлө узус та-рып чорту турда, димги-ле кык баштыг ирей оолдун чанынга чедип келген, оле эргелин-биле көргөн, амык чаа чуга-зын удегер чугазын катал-шылаан. «Кая-даа чоруунда кылып ажылдап, шычы чур-тап чор, огу» — деп, чыны сөөдүн, Ли-Ду-Ху ынааар ты-ва хамзаагыны болуп, боду ыш-каш тыва кыс биле са-лым-чоуун катал, кыш малын азырап, тараа тарып, еске бу-гу араттар-биле бир дөмөй амы-дырап чурттай берген. Оу ты-

палар Баянсан деп алап алган-нар. Бир-ле катап Баянсаным ко-жуун черинден кыйгырткан. Чүу-ле болган ирги деп көрүп ленидериниш. Чалаага хал челе берген. Кожуун даргазы оу келдиртип алган, чуга-лап-тыр.

— Чалаага столовал ажы-дар бис. Байларын чир ченин кылып, чалчалап чоранын-ны диннаан мен. Мынаага ам байларга эвес, а бодун-биле ден эргелг чонуга бараан бо-луп, столовал тургузарында ула-лап көр. Херектиг аш-чеми-ни садар үш чүс төгерити кожугу улауруп бээр, а оран-суур, аак-саави ламалардан ханырып алып бис — даш.

Ли баштай аңадай берген. Оон соода чалааган кар-гускени уаг идегелди сактып келген, дордан-ла чөпсөөр-жип, столовал тургузар ажал-ды болу башташ кирипкен. Улавий Чалааным алкыс хуросини ламаларынын ба-жын-балганын, эт-сезин ха-зырап, столовал кылып ал-ганнар. Бир-ле дугаар столовал Чоон-Хемчикке ынаадыр ту-густунган. Оон кал пазы Ли-Ду-Ху болган.

Оон бээр хой-ле чыдар эр-кей, Ли-Ду-Ху ама-да өт ме-режилин калган. Калж бир-ле оу тыва хамзаагында ху-лаап ал тура кык баштыг ирей-нин чагы-сүмөли Линин бүгү-

де чуртталганыга орук айтыр сымды болуп, ол кала-даа, каныг-даа ажылды кылып чораш, чоңуш шычы бараан болуп, ак сеткилдиг ажылдап, чурттай чоруур апарган.

Ли-Ду-Хуун хой удаа ал-гылаан мактал болгаш Хундү-лед бижиктери, аны-бүрү шы-налдар, «Совет кооперациянын тергитин» деп дөмөк оон ка-тымас ажыл-ижин бадтыктап турар.

Белик зурт санын, сирый кара кириктелг Ли алган хар ажа берсе-даа ам-даа чик, се-рег. Ол мынчар чугаалап олур-ар: «Мэн бөдүн, барык-ла бидиртес ажыл-ижинин чо-ну оварып көрүп, оу дөмөк-лөон салпында аас-кежик чечектелген уаг чурттан ха-мазасы болганынга чоргаар-лаан, чонга бичи-даа болза ажал-дузанын чедирп чору-руга көрүп, ам-даа холу-дыныг ажылдаксам келер».

Коммунист күш-ажылдыг шалпычын, бөдүн, биче сет-килдиг ажыл-иши Ли-Ду-Ху чонуга ам-лаа хойу кылар дээринге оон кай ажылдап турар эш-өөрт. Кызылдың «Улут-Хем» ресторанын калдасынын бөдүрүн уаг.

Екатерина ТАНОВА.

КОМСОМОЛ АМЫДЫРАЛЫНДА ЧАА ЧУУЛДЕР

БАШАТТЫГ ШЕНЭЭШКИНИН АШКАНЫ

Чаагык чымжыр-ла дээр. Красный Гулай деп демир-орук станциялыг чымык чашыкын төгө-ле берген. Ула-новскийн политтехникте и-стигулунуң «Эрте-бэ» деп станция түдүз отрядынын 140 оосарын болгаш кыстары роктактарын ала-са-ла бе-жыкка чалалткан бергенер. Бичиын болгашын хал дег суг оруланы берген.

Станцияның начальниги П. Орежук студенттерге эвези эвес күштү үндүрүп чо-рааш, чедип келген.

— Моон б. км хире черде, демир-орук оруун 200 метр узун черде үр урпн каан. Пассажир поездын саадам, еске поездыр баян. Биске кижилер чедиппейт тур. Эки-туралык тылгы ирги бе, дуулашчылар чур?

— Ол дугайын, чугаалаан-даа терг бар бе, бистер шу-туеус эки-туралык болбай бис — деп, отрядтыг команди-р өөрүкүн өмүзүндөн зар-рылаан.

«Сок дүне билдиртпей эркен. Олар орунны сый бол-ш эленин чадайт тең, шалайдын дажылап турган-нар. Уйду кал турга-даа сту-денттер бичи-даа тура дүш-күлгөн. Бо дээрге күш бо-лаш түрүлүс ысеп көрүрүң бузуу» элени болган. Амы-дыралым оруктук баштайыг че-ныкшынып мычар эркен.

Эртенкиге Красный Гулай станцияны тавартыр поезды-лар мажылап эгелген. Сту-денттер дүшкө чедир димта-нып алгаш, боттарынын кола ажылы — демир-бетон кымы-ларынч заводунуң түдүкчө кирипкенер.

МЕТАЛЛИСТЕР — ТУДУЖУЛАРГА

БАГЛЕЙ СТАНЦИЯ (Дне-ропетровск область). Три-польск ГРЭС-тиң комсомолчу шалпыч түдүуундн Баглей-нин котел-дизельде берг-герекселеринин болгаш хоор-екар заводунуң аныктар де-лалында эл келген. Анык металлостер электротехни-ка түдүжүлеринын узус чымын бир ай буруннар хууседа куусеткен болгаш стандарт чок 1200 тонна берг-герексе-лери чүдүрүп чорукканнар. Ол түдүгө дуулаалкыча Ва-лентина Курпик, элтеки-са-сарь Владимир Широкий, те-хник Любош Стежика болгаш өске-даа комсомолчулар чо-радынар.

Олар бодунуң заводунда эл чегеде, шалпыч түдүгүнү дуулай өорүкө чугаалап че-генер. Комсомолчулар Три-польск ГРЭС-тиң кымыларын моон солгаар-да чоууру хуу-сазында күрсөдип, оон түдү-ларынга идекпейлеш ажылда-рын түдүктелер.

КОМСОМОЛЧУНУН АЛЫ-БИЛЕ

Липецкийн чар мажораво-ниңа хоорайнын аныктары улус паркти кылаш, ону үжөм чыдарын комсомолчу-лу Валентин Скороходовуң ады-биле адап. Парктиг тө-өгүдө анык мажоравини ту-раскаады тургускан.

Коллективизация боттанып турар экирбеге 18 харлаа Валентин Скороходов Лип-ецкийн педагогика техникуму-доошкан, Борискоке деп суур-га ажылдай берген. Көдө комсомолчулар ону боттары-нын үбүртүкчүлүк сооңаан-нар. Валентин тус черге чаа колхозту тургузарынга иде-

КЕЛБИС КИРИШКЕН. КӨДӨГӨ ЧАА АЖЫДЫРАЛДЫ ТУРГУЗАРЫНГА ШАПТЫКТАП ТУРАГАННАРЫН ОЛ СОЙСАЛАП КЕЛГЕН.

Анык оолга кулактар хой-удаа кыжынып турганнар. Валентин улам идекпейлеш ажылдап кирипкен. Ын-каар орта кулактар ону көдөп тургаш, араатанын-би-ле өлүргөннөр. Валентин тө-гүп чыткан ханы-биле өлүрүк-чүлерикиң аттарын саадынга бижип каан. Валентин ола-ла бижилгес соолу чымын бо-дунуң өөрүкүгө дамчыткан. Валентин Скороходов аттыг анык парк ам дыка өзүп эгелген.

КӨДӨГӨ КЛУБТАРГА

Донецкийн уран чуу му-зейи областын көдө клубта-рычче ВЛКСМ-ниң 30 чымын-га тургаскаан кожур чорур-се белгилеелери чоруккан. Москвитин, Ленинградчы, Киевтиң көкүч чуртукчулары-нын чуралын ол чурктарда комсомолчу-аныктарнын Ха-мааты болгаш Ада-чурттуң Улус дайынында көрүскөн мажорави чоруун, тайбын тургузушунуң чыдарында шалпыч куш-ажылын көрү-зүп турар.

Паша Ангелинанын органи-застааны геррженериниң трактор бригаданынч ажыл-геризин дугайында чурктар-тын, колхоз тургузушунуң, Со-циализм Куш-ажылы иди дамыр Мадыры Василий Ти-мофеевич Литвиненкоуң ку-руун, анык мажорави-лерин, Донецкийн металлур-гарынын, далажыларынын, балыкчыларынын дугайында чурктарын ол белгиледен көрүп болур.

АНЫКТАРЫН ТЕХНИКТИГ ЧОГААДЫШКЫНЫ

ВЛКСМ-ниң 30 чымынга ту-раскаан аныктарнын тех-никтиг чугаадышкыны да-лалга ВЛКСМ-ниң Деле-гаты ажыттыган.

Анык чарыкчылар ол делегате 20 ажыдарын кириген. Оларын аразында шуткулаа элтерип бодурун-га ажылдар боду курар бу-дус бар. Оон речетини маж-ор Шал Морозов болгаш тыналда мастери Геннадий Елчов олар тургускан. Ол бодукту ажылдаа шундот-кеминиң туундунда чула шуткулаа чегинден 2 муң рублди камнап алып ар-га тургустунган.

(СЭТА-нын корреспонденти-дери).

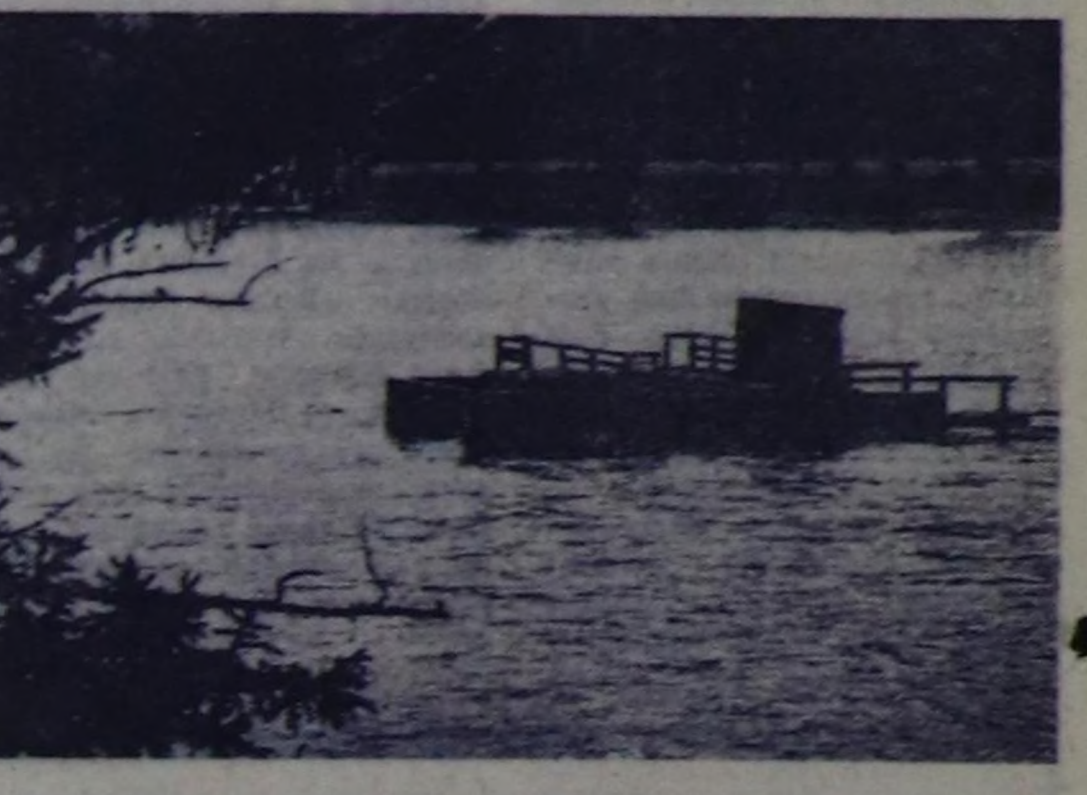
Саналды деткээн

«Шынык» көдө бижикти эш Ш. Дүвөндөй Улут-Хем районун суурларынын аразында автобус шимжешкиниг дугайында бижээт. Кызыл-Даг биле Ак-Дуруг аразынын ам-гы оруу малагыг череп эртер болганда еске черден чаа орутку кылдыры сүмөдөн. «Буду-Терек суурже Бижик-ти-Ханын баары-биле оруткал эрг орутку септен алаа Ак-Дуругта чедир автобустар саат көк чоруп турар апаарар» деп ол бижээт.

Эш Дүвөндөйини саналын өөренип көөрү-биле чагааы райкуускомче шилчткен. Райкуускомун даргазынын ора-лакчыны Н. Байкаловти: харылааны болза, көдө бижикчинин саналын чөттүп дет көргөн, чаа орутку септенге негеттинер хөргенин тыпкан, ийн кезек черге септелге ажылдарын эгелдерин шиттирлээп.

Бельбей суурнуң дужун-да Каа-Хемни кечер ке-жиге.

А. ГОЛЬНЕВИН фотоу.

Редакторнун оралакчысы Д. О. БЕГЗИ.

КУРУНЕНИҢ КЫЗЫЛДА БАШКЫ ИНСТИТУДУ
1968—69 өөргөктө чымыла физика-математика факультетинге студенттер немей түдүзүп алыры чарал тур. Дараазыда тускай эртемгерге студенттерни дугайын алыр:

1. Математика-физика немей тускай эртеми-биле кады.
2. Физика-математика немей тускай эртеми-биле кады.
3. Бот-өөргөдөге салбырыга математика тускай эртемниге. Билдирешкенин август 15-тен 25-ке чедир хулаап алып. Кирериниң экзаменери 1968 чылдын август 26-дан сентябрь 5-ке чедир. Кирериниң экзаменериге математика (аас, бижик-мел-биле), физика (аас-биле), орус тыл болгаш литература (бижик-биле).

Документтери дараазыда адресче чорудар: Кызыл хоорай, Ленин куудумчузу, бажың 40, педиститут. Хулаап алып комиссия.

Уран чуулге хандыкшылдыгларга

Кызыла уран чуу учинисези 1968—1969 өөргөдөге чымын-да дараазыда салбырага сургууларын хулаап алырын чар-лаа тур: америж-ини-чирин, фортепианоуң, уластун хөг-жүм херекселерин (бас, домбра, балалайка, лопнушур, шымык, чадаган, иги), үрөк кижиниң (труба, тромбон, клар-нет, гобой, фого, флейта), хамдыг хөгжүмүн (сакляк, лют-робас), теория-компониторун, ыр аймазын, клубуң, туура-ганын.

Учинисеге 30 хар чедир эр, херээжин кижилерин хулаап алып, а дирижер-ини-чир салбырыга — 18 хар четпознерин хулаап алып. Хөгжүм тааза-биле салбыра музыка тааза-би-ле мергежили хынаар (дыңнаар, ритм, уң, салгыны), а чорулаа салбырыга — чурук, уран чуулга, композиция таа-зы-биле бижиктиг кылган ажылдарын хынаар.

Учинисиниң директорунуң админта киирер билдирешкинге дараазында документтерин комар:

- а) өөргөдөгенин дугайында херечилеш (аттестат) — боду-биле;
- б) төрүттүгүн дугайында херечилеш азы паспорт (бозун көрүктүр);
- в) автобиография;
- г) калдымын дугайында медицина шымыгазы (286-гы фор-ма);
- д) чурттал турар черинден шымыга;
- е) сөөлүг ажылдап (өөренип) турган черинден характеристи-ка;
- ж) үш фото-чорук (бөрт чокка тырттырган, хемчээли—3×4);
- з) ажылдап (өөренип) турган черинден шымыга;
- и) шериг биле (кураавыраа шериг хулаалеттеринден), шериг намыг кижилерден — кийр бижиктен херечилеш, олар-ны боду-биле көрүктөр.

«Ортам тускай өөргөдөге черасеринге өөреничилер хулаап алырын дугайын» үндөжээш, кирериниң экзаменин август 25-тен эгелер.

Кызылдан эгелери сентябрь 1-де. Стипендияны—иниң чу-рун бугада бээр. Учинис (тыва национал сургууларын ку-ругенин доу хандыкшылдыкта киирер.

Учинисиниң турар чере: Кызыл хоорай, Ленин куудумчузу, 4. Телефон—29-26 база 25-79.

АВГУСТ 18-ТЕ
«НАПЫРАЛ»: «Оожум Одесса» 10, 11.45, 1.30, 3.15, 5, 6.45, 9 шактарда.
«ЕНИСЕЙ»: Урулгарга кинофильм 10, «Шууган» 12, «Фан-томас Скотланд-Ярдыга уду» 1.50, 3.45, 5.40, 7.35, 9.30 шак-тарда.
«КАА-ХЕМ»: «Вера зми» 10; 12, 2; «Манна аас-кежиктиг турдум» 3.45, «Ийн амдырал» (1-ти: 2-ги сериялары) 5.30, 8.30 шактарда.

АВГУСТ 19-ТА
«НАПЫРАЛ»: «Оожум Одесса» 10, 11.45, 1.30, 3.15, 5, 6.45, 9 шактарда.
«ЕНИСЕЙ»: «Чадын кыс» 10, 12; «Фантомас Скотланд-Яр-дыга уду» 1.50, 3.45, 5.40, 7.35, 9.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Виктор Чернышевтуң үш хүнү» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

ЧУРУКТА: Л. ХӨНУН. Би-Хемин уунда Дон-Эрктин тыгылган эрте-бурунуң черин буга ба-ны.

А. ЮРТАВТИН фотоу.

Редакцияның аорези:

Кымы Шетинкин — Кравченко куудумчузу, бажың 3, ТЕЛЕФОННАР: Редакторун 24-63, редакторнун оралакчыларынын 35-24, хартысал-гы секретарынын 23-35, партияны амырал кидизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда кидизинин 37-13, көдө ажал-агыг кидизинин 21-47, улестур кидизинин 22-64, загзаа, баса совет тургузут кидизинин 21-27, информация кидизинин 20-60, бухгалтерияны 31-75, кор-ректорларын 27-41. Солун келбей барганда 32-75 телефонче долзар.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөбүдизиниң чанында паралаг эргелинин типографиязы (Кызыл, Шетинкин — Кравченко куудумчузу, 1).

Солун неделяда алды катап үнер

ТС—00978.